

चौधरी उद्योगमा काम गर्ने मजदुरहरुको सामाजिक तथा आर्थिक अवस्था:
देवचुली नगर नगरपालिका वडा नं.०१ को एक समाजशास्त्रिय अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय

कुमारवर्ती बहुमुखी क्याम्पस समाजशास्त्र विभाग अर्न्तगत

समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको उपाधिको

आशिक आवश्यकता परिपुर्तिको लागि

प्रस्तुत गरिएको

शोधपत्र

प्रस्तुतकर्ता:

मीना महतो

कुमारवर्ती बहुमुखी क्याम्पस

कावासोती-२ नवलपरासी

परीक्षा क्रमाङ्क: २९९००१२/०७३

त्रि. वि. दर्ता नं. :९-२-३८९-८-२०११

२०१९

कुमारवर्ती बहुमुखी क्याम्पस KUMARWARTI MULTIPLE CAMPUS

समाजशास्त्र तथा मानवशास्त्र विभाग

Department of Sociology & Anthropology

कावासोती-२, नवलपरासी

Kawasoti-2, Nawalparasi

स्था: २०४५ वि.सं.

Estd : 1988 A.D.

प.सं. (L.No.):-

च.नं. (Ref.No.) :-

मिति (Date) : २०७६/०३/०५

सिफारिस पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा समाजशास्त्र संकाय कुमारवर्ती बहुमुखी क्याम्पस समाजशास्त्र विभाग अर्न्तगत समाजशास्त्र विषयमा स्नातकोत्तर तहको आंशिक आवश्यकता परिपूर्ति गर्न मीना महतोले तयारपारि पेशगर्नु भएको शोधपत्र चौधरी उद्योगमा काम गर्ने मजदुरहरुको सामाजिक तथा आर्थिक अवस्था देवचुली नगरपालिका- ०१ को एक समाजशास्त्रीय अध्ययन विषयको शोधपत्र मेरो निर्देशन र सुपरिवेक्षणमा तयारपार्नु भएको हो । उक्त कार्यप्रति म सन्तुष्ट छु तसर्थ यस शोधपत्रलाई अन्तिम मुल्यांकनका लागि मुल्यांकन समितिमा सिफारिस गर्दछु ।

.....
गुरुप्रसाद सुवेदी

शोध निर्देशक

समाजशास्त्र विभाग

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
Tribhuvan University

फोन नं. + ९७७-७८-५४०११५
ph. +977-78-540115

कुमारवर्ती बहुमुखी क्याम्पस KUMARWARTI MULTIPLE CAMPUS

समाजशास्त्र तथा मानवशास्त्र विभाग
Department of Sociology & Anthropology
कावासोती-२, नवलपरासी

Kawasoti-2, Nawalparasi
स्था: २०४५ वि.सं.
Estd : 1988 A.D.

प.सं. (L.No.) :-
च.नं. (Ref.No.) :-

२०७६/०३/२१
मिति (Date) : .....

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र संकाय अन्तर्गत समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको आंशिक आवश्यकता परिपूर्तिका लागि मीना महतोले तयार पारि पेश गर्नु भएको शोधपत्र चौधरी उद्योगमा काम गर्ने मजदुरहरुको सामाजिक तथा आर्थिक अवस्था देवचुली नगरपालिका- ०१ को एक समाजशास्त्रीय अध्ययन शिर्षकमा तयार गरिएको यो शोधपत्र स्नातकोत्तर तहको उपाधि प्राप्तिका लागि उचित ठहरिएकोले स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोधपत्र मूल्याङ्कन समिति

नाम:

हस्ताक्षर

१) भववहादुर सुनार
(विभागिय प्रमुख)

.....

२) श्री लिलवहादुर भन्डारी
शहिद स्मारक कलेज, चितवन
(बाह्य परिवेक्षक)

३) गुरु प्रसाद सुवेदी
(शोध निर्देशक)

.....

कृतज्ञताज्ञापन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र संकाय अन्तर्गत समाजशास्त्र विषयको स्नातकोत्तर तहको आंशिक आवश्यकता परिपूर्तिका लागि कुमारवर्ती बहुमुखी क्याम्पस समाजशास्त्र विभागमा चौधरी उद्योगमा काम गर्ने मजदुरहरुको सामाजिक तथा आर्थिक अवस्था देवचुली नगरपालिका- ०१ को एक समाजशास्त्रीय अध्ययन नामक शोधपत्रलाई पेश गरेकी छु । शोधकार्य मेरो लागि पहिलो अनुभव भएकोले शोध अध्ययन गर्ने क्रममा केहि कमीकमजोरीहरु रहन सक्दछन । त्रुटि नहोस् भन्ने उद्देश्यले सकेसम्म मिहेनत र प्रयास गरेकी छु । यो शोधपत्र शिर्षक अनुसार वास्तविक र यथार्थ रूपमा तयार गर्ने क्रममा आफ्नो अमूल्य र व्यस्त समयको बाबजुद पनि आवश्यक समय जुटाएर सल्लाह निर्देशन दिनुहुने समाजशास्त्र विभागका सदस्य, क्याम्पस प्रमुख, एवम् शोध निर्देशक श्री गुरुप्रसाद सुवेदीज्यू प्रति म हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु ।

यस शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा उत्प्रेरणा जगाउने कार्यमा सहयोग प्रदान गर्न हुने मेरा सहपाठी साथी वशुन्धरा साँखी लगायत अन्य साथिहरु, चौधरी उद्योगमा काम गर्ने मेरा सहकर्मीहरु प्रति म सदैव ऋणी छु । साथै यस लेखन कार्यमा विशेष सहयोग गर्ने इष्टमित्र प्रति विशेष धन्यवाद दिन चाहन्छु । शोधपत्र तयार पार्न सहयोग पुऱ्याई प्रेरणा दिनुहुने मेरो परिवार तथा आफन्तजन प्रति कृतज्ञता ज्ञापन गर्न चाहन्छु । यो शोधपत्र तयार गर्दा सहयोग प्रदान गर्ने सबै संघसंस्था, शुभचिन्तकहरु वर्ग प्रति हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

अन्तमा यो शोधपत्र तयार गर्ने क्रममा सोधिएका प्रश्नहरुको उत्तर दिएर आवश्यक जानकारी उपलब्ध गराउनु हुने यस देवचुली नगरपालिकाका १ महिला तथा पुरुषहरु, शिक्षक, जनप्रतिनिधि तथा समाजसेवी प्रति आभारी छु । साथै यस शोधपत्रलाई समयमै टाइप गरी सहयोग पुऱ्याइदिनु भएकोमा कम्प्यूटर इन्ष्टिच्यूटका भाई राम वहादुर महतोलाई धन्यवाद नदिइरहन सकिदैन ।

मीना महतो

कुमारवर्ती बहुमुखी क्याम्पस

कावासोती - २

विषय सूची	पेज नं.	
शिफारिस पत्र		i
स्वीकृति पत्र		ii
कृतज्ञता ज्ञापन		iii
विषय सूची		iv
तालिका सूची		vi

अध्याय एक : परिचय १-६

१.१ ऐतिहासिक पृष्ठभूमि	१
१.२ समस्याको कथन	३
१.३ अध्ययनको उद्देश्य	५
१.४ अध्ययनको महत्व	५
१.५ अध्ययनका संगठन	६

अध्याय - दुई सन्दर्भ साहित्यको समीक्षा ७-१७

२.१ सैद्धान्तिक समीक्षा	७
२.२ पूर्वअध्ययनको समीक्षा	११
२.३ नीतिगत समीक्षा	१५

अध्याय - तीन अनुसन्धान विधि १८-२१

३.१ अध्ययनको ढाँचा	१८
३.२ अध्ययन क्षेत्रको छनोट र यसको औचित्य	१८
३.३ समग्रता र नमुना छनोट	१९
३.४ तथ्याङ्कको प्रकृति र स्रोतहरु	१९
३.५ तथ्याङ्कको संकलनका प्रविधिहरु	१९
३.६ तथ्याङ्कको विश्लेषण र प्रस्तुतीकरण	२०
३.७ अध्ययनको सिमाहरु	२०

अध्याय चार उत्तरदाताको सामाजिक आर्थिक अवस्था	२२-३८
४.१ श्रमिकहरुको सामाजिक अवस्था	२२
४.१.१ जात जातिय विवरण	२२
४.१.२ परिवारको आकार	२३
४.१.३ उमेरको आधारमा श्रमिक	२४
४.१.४ लिंगको आधारमा	२५
४.१.५ शैक्षिक स्तर	२५
४.१.६ श्रमिकहरुको कार्य विभाजन	२६
४.१.७ उत्तरदाताको लैङ्गिक अवस्था र कार्य विभाजन	२७
४.१.८ उत्तरदाताको हैसियत	२८
४.१.९ उत्तरदाताको धार्मिक अवस्था	२९
४.१.१० उत्तरदाताको कार्यको अवधि	३०
४.१.११ श्रमिकले भोगेका समस्या	३१
४.१.१२ श्रमिकहरुले आफुले गरेको कामबाट प्राप्त सन्तुष्टि	३२
४.१.१३ वातावरणीय प्रदुषण	३३
४.२ श्रमिकहरुको आर्थिक अवस्था	३३
४.२.१ उत्तरदाताको मासिक आय विवरण	३४
४.२.२ उत्तरदाताको मासिक खर्च	३४
४.२.३ श्रमिकले गर्ने वचत	३५
४.२.४ दक्षताको आधारमा उत्तरदाता	३६
४.२.५ उत्तरदाताको घरेलु अवस्था	३६
४.२.६ भुस्वामित्व	३८
अध्याय - पाँच सारांश र निस्कर्षहरु	३९-४३
५.१ सारांश	३९
५.२ निस्कर्ष	४२
सन्दर्भग्रन्थ सूची	४४
प्रश्नावली अनुसूची	४६-४८

तालिका सूची

तालिका नं १ जातजातियताको आधारमा उत्तरदाताको विवरण	२२
तालिका नं २ उत्तरदाताहरूको परिवारको आकार	२३
तालिका नं ३ उमेरको आधारमा उत्तरदाताहरू	२४
तालिका नं ४ लिङ्गको आधारमा उत्तरदाता	२५
तालिका नं ५ उत्तरदाताहरूको शैक्षिक स्तर	२६
तालिका नं ६ उत्तरदाताहरूको कार्य विभाजन	२७
तालिका नं ७ उत्तरदाताहरूको लैङ्गिक अवस्था र कार्य विभाजन	२८
तालिका नं ८ उत्तरदाताहरूको हैसियत	२९
तालिका नं ९ उत्तरदाताहरूको धार्मिक अवस्था	२९
तालिका नं १० उत्तरदाताहरूको कार्यको अवधि	३०
तालिका नं ११ श्रमिकले भोगेका समस्याहरू	३१
तालिका नं १२ उत्तरदाताको कामबाट सन्तुष्टि	३२
तालिका नं १३ उद्योगले प्रदुषण बनाएको छ/छैन उत्तरदाताहरूको भनाई	३३
तालिका नं १४ उत्तरदाताहरूको मासिक आय विवरण	३४
तालिका १५ उत्तरदाताहरूले खर्चको विवरण	३५
तालिका नं १६ उत्तरदाताहरूको बचतको उपयोग	३५
तालिका नं १७ दक्षताको आधारमा उत्तरदाता	३६
तालिका नं १८ उत्तरदाताको घरायासी विवरण	३७
तालिका नं १९ भू स्वामित्वका आधारमा उत्तरदाताहरूको विवरण	३८